

RIJEKAMA KROZ PRAPOVIJEST

ZNANSTVENI SKUP
MARIJA GORICA, 7.11.2025.

RIJEKAMA KROZ PRAPOVIJEST

PROGRAM I KNJIGA SAŽETAKA

ZNANSTVENI SKUP
MARIJA GORICA, 7.11.2025.

Organizatori:

Uspostavni istraživački projekt
HRZZ Transferno područje od
Sutle preko srednjeg toka Save
tijekom brončanog i željeznog
doba (UIP 2020-02-7127),
Sveučilište u Zagrebu Filozofski
fakultet

Općinska knjižnica Ante Kovačića

Datum skupa:

7.11.2025.

Mjesto skupa:

Općinska knjižnica Ante Kovačića,
Gorički trg 1, Marija Gorica

Naslovnica:

Mihovil Krušlin, Savski rukavac,
akvarel, oko 1930.

Transferno područje od Sutle preko srednjeg toka Save tijekom brončanog i željeznog doba (UIP 2020-02-7127) Uspostavni istraživački projekt HRZZ

Projekt TRANS RIVERS bavi se prostorom donjeg toka rijeke Sutle i srednjeg toka rijeke Save (od njene lijeve obale do zapadnih obronaka Medvednice) te prostorom istočnih obronaka Medvednice. Riječ je o ključnom području za kojega se pretpostavlja da je intenzivno sudjelovao u protoku i razmjeni ideja i dobara u prapovijesti, a posebno tijekom brončanog i željeznog doba. Bez obzira na to što je riječ o važnoj strateškoj poziciji koja je omogućavala kontrolu i prolaz kroz tzv. "brežička vrata", nakon kojega je rijekom Savom bio otvoren put trgovine i komunikacije sve do Podunavlja, za cijeli spomenuti prostor postoji vrlo malo podatka o životu u naseljima te načinu ukopavanja i asortimanu nalaza koji mogu govoriti o lokalnoj proizvodnji i/ili importu. Zbog toga su osnovni ciljevi ovoga projekta ubiciranje novih lokaliteta, interpretacija materijalne ostavštine s lokaliteta Sveti Križ i novootkrivenih lokaliteta te interpretacija uloge transfernog prostora od Sutle do srednjeg toka rijeke Save u mreži komunikacije i razmjene dobara tijekom brončanog i željeznog doba. Lidarsko snimanje i intenzivni terenski pregledi omogućit će ostvarivanje prvog cilja, istraživanja na Svetom Križu i novootkrivenim lokalitetima reći će više o materijalnoj kulturi dok će se analizama zaokružiti sve dobivene podatke. Radiokarbonskim datiranjem će se zaokružiti tipološke postavke, residue analizama podatci iz naselja, dok će se metalografskim analizama dobiti podatci o sirovinama.

Voditeljica projekta: Janja Mavrović Mokos

Suradnici na projektu: Franka Ovčarić, Matea Hulina, Laura Šejić, Morena Želja Zelle, Mislav Fileš

Trajanje projekta: 1.02.2021. – 31.01.2026

Program skupa:

7.11.2025.

- 9.00 – 9.15 Uvodne riječi
- 9.15 – 9.45 Jadranka Dujic Frlan *Rijeke prapovijesti između baštine, identiteta i suvremenih javnih politika*
- 9.45 – 10.05 Daria Ložnjak Dizdar „Brežička vrata“ kroz brončano i željezno doba
- 10.05 – 10.25 Sandra Debogović *Zaprešićki kraj u geografskom kontekstu*
- 10.25 – 10.40 Rasprava
- 10.40 – 11.10 Kava
- 11.10 – 11.30 Janja Mavrović Mokos *Rezultati provedbe TRANS RIVERS projekta*
- 11.30 – 11.50 Jelica Kauf *Geografske odrednice porječja Save, Sutle i Krapine*
- 11.50 – 12.05 Rasprava
- 12.05 – 12.25 Bine Kramberger
Grobišće na Obrežju: aktualna spoznavanja o pogrebnem ritualu in društvenem razvoju v spodnjem Posavju in Hrvaškem Zagorju v bronasti dobi
- 12.25 – 12.45 Franka Ovčarić
Između rijeka i visina: tragovi naseljavanja u kasnom brončanom dobu Zagorja i Prigorja

- 12.45 – 13.05 Petra Stipančič
Kapiteljska njiva_odraz izjemne skupnosti v 1. tisočletju pred n.št.
- 13.05 – 13.20 Rasprava
- 13.20 – 14.20 Ručak
- 14.20 – 14.40 Timotej Pavlin *Nova odkritja na Krškem polju in okolici*
- 14.40 – 15.00 Laura Šejić *Topografska obilježja i aspekti materijalne kulture kasnohalštatskih naselja u Prigorju*
- 15.00 – 15.20 Petra Vojaković, Luka Gruškovnjak, Agni Prijatelj, Branko Mušič, Jaka Burja, Lina Furlan, Helena Grčman, Matija Črešnar *Urbana naselja ob reki Ljubljanici v pozni prazgodovini*
- 15.20 – 15.35 Rasprava
- 15.35 – 15.55 Julia Katarina Fileš Kramberger *Željezno dobna tkanina tokom rijeke Save – primjeri naselja u Sv. Križu, Sisku i Donjoj Dolini*
- 15.55 – 16.15 Mateja Hulina *Neuhvatljivi lipidi: problemi očuvanosti organskih ostataka u keramici sa Sv. Križa Brdovečkog*
- 16.15 – 16.30 Rasprava
- 16.30 – 17.00 Zaključci skupa

UVODNO PREDAVANJE (KEYNOTE)

dr.sc. Jadranka Dujić Frlan, Pročelnica Upravnog odjela za kulturu, sport, tehničku kulturu i civilno društvo Zagrebačke županije
j.dujic@zagrebacka-zupanija.hr

Rijeke prapovijesti između baštine, identiteta i suvremenih javnih politika

Ključne riječi: rijeke, prapovijest, kulturna baština, lokalna uprava, civilno društvo, identitet, politika

Rijeke su u prapovijesnim zajednicama imale ključnu ulogu u oblikovanju svakodnevnog života, gospodarstva i simboličkih sustava. One su bile izvori života, prometnice, granice, ali i prostori rituala i identiteta. Njihova prapovijesna baština danas se ne promatra samo kao predmet arheoloških istraživanja, već i kao vrijedan resurs u suvremenim politikama zaštite okoliša, kulturne baštine i održivog razvoja. Rijeke su pritom i politički instrumenti, jer oblikuju identitete zajednica, stvaraju simbole teritorija i postaju prepoznatljivi elementi kulturnog krajolika.

U suvremenom kontekstu očuvanja i upravljanja baštinom, značajnu ulogu imaju lokalne i regionalne samouprave koje kroz prostorne i razvojne planove, kulturne i turističke strategije te programe javnih potreba oblikuju način na koji se riječna baština vrednuje i interpretira. Konzervatorska tijela i stručne institucije osiguravaju pravni i stručni okvir zaštite, dok civilno društvo i lokalne zajednice djeluju kao aktivni čuvari i promotori kulturne i prirodne baštine. Time se stvara dinamičan model participativnog upravljanja u kojem se spajaju javne politike, struka i građanska inicijativa.

Rijeka u tom smislu postaje višeslojni prostor – istodobno prirodni resurs, kulturni artefakt i politički simbol. Moderne politike zaštite okoliša naglašavaju kontinuitet života uz rijeku “od prapovijesti do danas”, kulturna baština koristi rijeku u oblikovanju identiteta lokalnih zajednica, dok turizam prepoznaje potencijal riječnih koridora za brendiranje teritorija kroz kulturne rute, interpretacijske staze i festivalizaciju prostora. Rijeka tako postaje instrument političke reprezentacije i komunikacije, gdje se

prošlost reinterpreтира kako bi se oblikovala suvremena slika zajednice. Interdisciplinarni pristup, koji povezuje arheologiju, politologiju, urbanizam i konzervatorske znanosti, otvara mogućnost da se rijeke promatraju kao most između prapovijesti i suvremenosti, između kulturnog nasljeđa i političke moći, te između lokalnog identiteta i globalnih razvojnih izazova. Očuvanje i održivo korištenje riječnih prostora stoga se nameće kao jedno od ključnih pitanja suvremenih javnih politika i kulturnog razvoja.

„Brežička vrata“ kroz brončano i željezno doba

Ključne riječi: rijeka Sava, Samoborsko gorje, Medvednica, Brežička vrata, brončano i željezno doba, naselja, groblja Sava,

Pojam „Brežičkih vrata“ uveo je u arheološku literaturu F. Starè, istraživač groblja u Dobovi, koji ga je označio kao prirodni prijelaz iz Balkana i Panonije u alpski prostor. To je područje nizine uz rijeku Savu koja prolazi u svom toku prema istoku u stiješnjenom prostoru između sjeveroistočnim obronaka Samoborskog gorja i jugozapadnih obronaka Medvednice. Strateški važan prolaz kroz sva vremenska razdoblja sve do danas kada je na tom prostoru državna granica između Hrvatske i Slovenije. Na tom prostoru važna su i sutočja rijeka Krke, Sutle i Krapine u Savu te dalje nizvodno Kupe. Pregled stanja istraživanja brončanog i željeznog doba na tom prostoru predstavlja zanimljivu sliku naseljenosti. Iskopavanja na ovom prostoru odvijaju se od 19. st. npr. J. Pečnik u Velikim Malencama. Veći broj istraženih lokaliteta nalazi se na području Slovenije. Nesrazmjer u istraženosti i novi rezultati istraživanja posljednjih nekoliko godina upućuje na važnost terenskih pregleda i sustavnog bilježenja i obilaska prostora te cjelovitog sagledavanja ovog važnog strateškog prostora koji je danas podijeljen državnom granicom između Hrvatske i Slovenije. Tijekom brončanog doba naseljene su ravnice uz rijeku Savu i manje vodotoke kao i prva pobrežja na obroncima Samoborskog gorja, Medvednice te Marijagoričkog pobrđa između Sutle i Krapine. Tijekom željeznog doba zaposijedani su slični položaji no manji je broj istraženih lokaliteta, osobito u nizinskom dijelu. Mnoga otvorena istraživačka pitanja su poticajna za daljnja istraživanja: odnosi među naseljima, paleookoliš tijekom brončanog i željeznog doba te komunikacijske mreže koje su prolazile ali se i križale na ovom prostoru.

Zaprešićki kraj u geografskom kontekstu

Ključne riječi: Hrvatsko zagorje, geografski prostor, Zaprešićki kraj

Ovaj je rad usmjeren na istraživanje regionalne pripadnosti Zaprešićkog kraja u geografskom kontekstu. U središtu istraživanja nalazi se problematika određivanja granica Hrvatskoga zagorja, s naglaskom na njegov prostorni obuhvat i upravno-teritorijalnu podjelu, kao geografsko-povijesne i tradicijske regije. Analizirano je razgraničenje južnoga dijela Hrvatskog zagorja koje u upravno-teritorijalnoj podjeli pripada Zagrebačkoj županiji. Rad obuhvaća pregled naziva, različitih stajališta o prostornom obuhvatu kroz povijest te prikaz fizičko-geografskih obilježja i naseljenosti ovog područja.

Rezultati provedbe TRANS RIVERS projekta

Ključne riječi: terenski pregledi, ALS podatci, sondažna istraživanja, sustavna istraživanja naselja

Projekt TRANS RIVERS bavi se proučavanjem prapovijesnih lokaliteta i komunikacijskih putova uz rijeke Savu, Sutlu i Krapinu na području Prigorja. Spomenuti prostor predstavlja izazov krajolik za arheološka istraživanja zbog prirodnih čimbenika (poplava i erozija), ali i onih uzrokovanih čovjekom (kamenolomi i urbanizacija). Jedan od glavnih ciljeva projekta bio je ubiciranje novih lokaliteta na području Marijagoričkog priobze te obronaka Medvednice koji nisu bili pod utjecajem ranije navedenih destruktivnih procesa. Kombinacijom LiDAR-skog snimanje, pregleda topografskih karata, intenzivnih terenskih pregleda te sondažnim istraživanjima uspješno smo ostvarili zadani cilj i otkrili veliku količinu novih lokaliteta.

U ovome radu predstaviti će se rezultati svih terenskih i sondažnih istraživanja te rezultata ciljanih istraživanja brončanodobni i željeznodobnih naselja s posebnim osvrtom na kronološki slijed prapovijesnih naselja na južnim obroncima Marijagoričkog priobze.

Geografske odrednice porječja Save, Sutle i Krapine

Ključne riječi: geografske odrednice; historijsko-geografska regija, suvremena regionalizacija

Geografske odrednice obuhvaćaju fizička obilježja porječja Sutle, Save i Krapine, a djelovanjem čovjeka oblikuju se socijalno-geografske strukture prema kojima se navedeni prostor izdvaja iz okolnog pejzaža.

Što se više vraćamo u prošlost fizičke odrednice prostora postaju dominantnije, što je uvjetovano stupnjem socijalnog i tehnološkog razvoja. Suvremena regionalizacija uvjetovana je prije svega urbanom mrežom i nodalno-funkcionalnim principom. Svakako treba uzeti u obzir historijsko-geografski razvoj prostora i već formirane historijsko geografske regije koje ujedno formiraju zavičajni identitet stanovnika.

Prostor porječja rijeka Sutle i Krapine nedvojbeno pripada historijsko-geografskoj regiji Hrvatskog zagorja. Međutim, južna granica Hrvatskog Zagorja, prostor uz lijevu obalu rijeke Save, izdvaja se svojim obilježjima i položajem, te se u literaturi imenuje kao Marijagoričko po-brđe, a koje pojedini autori izdvajaju iz Hrvatskog Zagorja.

Suvremena regionalizacija porječja Sutle, Save i Krapine svrstava u prostor zagrebačke urbane regije, a reljefno obuhvaća prostor oko Medvednice, te dijela Plešivice, Kalnika i Vukomeričkih gorica s dijelom Savske doline koji je sociogeografski preobražen u urbani i periurbani prostor.

Grobišče na Obrežju: aktualna spoznanja o pogrebnem ritualu in družbenem razvoju v spodnjem Posavju in Hrvaškem Zagorju v bronasti dobi

Ključne riječi: Obrežje, pozna bronasta doba, grobišče, kronologija, pogrebni ritual

Grobišče na Obrežju, kjer je bilo raziskanih 381 grobov z več kot tisoč prdatki, sodi med ključna prazgodovinska najdišča bronaste dobe v spodnjem Posavju in Hrvaškem Zagorju. Analiza grobnih prdatkov, primerjava žar in rezultati radiokarbonskega datiranja so omogočili razdelitev grobov na pet kronoloških stopenj in njihovo umestitev v srednjeevropsko kronološko shemo (Bd C2/D–Ha B2/3). To je bila osnova za raziskavo prostorskega razvoja grobišča ter sprememb v pogrebnem ritualu in kulturnih povezavah med 14. in 9. stoletjem pr. n. št.

Na grobišču so se oblikovale tri prostorsko ločene skupine grobov. Tretja se je razvila šele proti koncu pozne bronaste dobe (v času skupine Dobova–Velika gorica) kot rezultat združevanja več manjših skupin. Spremembe v pogrebnem ritualu, kulturnih povezavah in družbenih razmerjih se kažejo skozi različne faze ter jih je mogoče povezati s spremembami v materialni kulturi na lokalni in nadregionalni ravni, v okviru kulture žarnih grobišč.

Grobišče leži na območju Brežiških vrat, v bližini reke Save, ki je bila v bronasti dobi osrednja komunikacijska os. Ta lega je primerljiva s položaji ostalih večjih in dolgotrajnih grobišč v jugovzhodnih Alpah ter potrjuje ključno vlogo rečnih dolin v razvoju skupnosti in kulturnih stikov v prazgodovini.

***Između rijeka i visina: tragovi naseljavanja u kasnom brončanom dobu
Zagorja i Prigorja***

Ključne riječi: kasno brončano doba, sjeverozapadna Hrvatska, naselja, obrambeni sustavi, naseobinska keramika

Istraživanja provedena u sklopu TRANS RIVERS projekta omogućila su provedbu kategorizacije i analize naselja sjeverozapadne Hrvatske iz razdoblja kraja brončanoga doba i prijelaza na starije željezno doba. Terenskim pregledima i sondažnim istraživanjima zabilježeno je šest novih visinskih položaja, a na temelju literature izdvojeno je dodatnih tridesetak lokaliteta koji se datiraju u mlađu fazu kulture polja sa žarama i prijelaz kasnoga brončanoga i starijega željeznoga doba. Svi lokaliteti popisani su s obzirom na tip naselja, način fortifikacije i konfiguraciju terena, što je omogućilo sustavnu usporedbu i kategorizaciju.

Analizom poznatih lokaliteta izdvojene su tri kategorije visinskih naselja s obzirom na njihov položaj i morfologiju terena. Četvrtu kategoriju čine nizinska naselja smještena na riječnim terasama i gredama. Rezultati ukazuju na regionalne obrasce naseljavanja, poput koncentracije naselja na istočnoj strani Medvednice i južnim obroncima Marijagoričkog pribrežja, što je upućivalo na važnost blizine putova i prijelaza te glavnih komunikacijskih pravaca.

Dodatno, na temelju prikupljene keramičke građe s prostora Prigorja izrađena je tipologija keramike koja uključuje klasifikaciju prema obliku i ukrasu. Ova analiza omogućuje precizniju kronološku atribuciju naselja te pruža uvid u svakodnevne prakse, kulturne kontakte i dinamiku prapovijesnih zajednica. Sveukupno, rezultati istraživanja pokazuju kako su zajednice kasnoga brončanoga doba birale raznolike, ponekad i naizgled nepovoljne položaje, koje su prilagođavale svojim obrambenim potrebama i društvenoj organizaciji. Ovaj rad predstavlja pokušaj doprinosa razumijevanju dinamike naseljavanja te uvid u organizaciju svakodnevnog života brončanodobnih zajednica.

Kapiteljska njiva_odraz izjemne skupnosti v 1. tisočletju pred n.št.

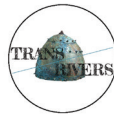
Ključne riječi: prazgodovinsko grobišče, pogrebni ritual, reka Krka, grobni dodatki

Novo mesto se nahaja na območju osrednje Dolenjske, ob reki Krki, ki v svojem srednjem toku naredi dvojni ovinek in tako ustvari naravno zaščiteno območje polotoka, ki ga na njegovem najožjem delu dodatno varuje prazgodovinsko gradišče Marof. v njegovi neposredni bližini se nahajata prazgodovinski grobišči Kapiteljska njiva in Mestne njive. Kapiteljska njiva v Novem mestu sodi med najpomembnejša evropska grobišča iz obdobja pozne bronaste in železne dobe iz več razlogov.

Prvi razlog je vsekakor izjemna kontinuiteta: prostor grobišča je bil neprekinjeno v uporabi skoraj celo 1. tisočletje pr. n. št. Prav dolgotrajna uporaba istega prostora ter sistematična arheološka raziskovanja, ki so na tem najdišču potekala več desetletij, omogočajo kakovostno analizo prehodnih obdobj – tako iz pozne bronaste v starejšo železno dobo kot tudi iz starejše v mlajšo železno dobo.

Drugi razlog je velikost. Že dolgo je znano, da Kapiteljska njiva predstavlja eno največjih grobišč starejše in mlajše železne dobe na evropski ravni, a doslej njen pomen v času pozne bronaste dobe ni bil dovolj znan, saj kljub številnim raziskanim grobovom večina še ni bila objavljena.

Tretji razlog pa je dejstvo, da so bili grobovi raziskani s sodobnimi arheološkimi metodami in – čeprav pogosto poškodovani zaradi obdelave zemlje – zelo dobro dokumentirani.

Nova odkritja na Krškem polju in okolici

Ključne riječi: LiDAR, topografija, bronastodobna oborožitev, arheologija krajine

Avtor bo v predavanju predstavil novookrita arheološka najdišča in artefakte iz Krškega polja, Gorjancev, Obsotelja ter vzhodnega Kozjanskega. Arheološka najdišča je avtor odkril s pomočjo LiDARSke metode ter terenskih obhodov. Poudarek bo dal na arheološka najdišča, ki jih lahko s umestimo v prazgodovinska obdobja. Predstavil bo novoodkrita gradišča, potencialne ostanke prazgodovinske krajine, ter novoodkrit bronast meč iz Krškega polja. Nova odkritja dopolnjujejo poznavanje prazgodovinske poselitve ter rabe krajine v porečju Save in Sotle.

Topografska obilježja i aspekti materijalne kulture kasnohalštatskih naselja u Prigorju

Ključne riječi: kasnohalštatsko razdoblje, naselja, Prigorje

Razdoblje 6. – 4. st. pr. Kr. u Prigorju obilježeno je razvojem visinskih naselja čija je lokacija bila usko povezana s prirodnom topografijom i riječnim krajolikom. Smještena na uzvisinama uz porječja Save, Sutle i njihovih pritoka, ova su naselja istodobno omogućavala nadzor nad komunikacijama i osiguravala povezanost s važnim riječnim putovima. Takav položaj činio je Prigorje strateški značajnim prostorom na prijelazu između Panonske nizine i dinarskog područja, pogodnim za razmjenu dobara, ideja i tehnologija. Arheološki podaci s lokaliteta Sv. Križ, Pod-sused – kamenoloma, Kuzelina i Gradeca u Zagrebu svjedoče o kontinuitetu života i prostornoj transformaciji naselja tijekom kasnog halštata. Dok su istraživanja starijeg željeznog doba u sjevernoj Hrvatskoj dugo bila usredotočena ponajprije na nekropole, novije analize naselja otvaraju pitanja o unutarnjoj strukturi, organizaciji prostora i društvenoj dinamici zajednica. Unatoč poteškoćama koje donosi izmijenjeni suvremeni krajolik i kasnije graditeljske intervencije, dostupni podaci jasno potvrđuju postojanje razvijenih infrastrukturnih i arhitektonskih elemenata, u skladu sa širim obrascima kasnohalštatskog kulturnog kompleksa. Organizacija naselja odražava promišljeno korištenje prostora, pri čemu kombinacija topografskih prednosti uzvisina i riječnih koridora ima presudnu ulogu u njihovu oblikovanju. Arhitektonske značajke i pokretni materijal s navedenih lokaliteta u Prigorju upućuju na snažne veze s dolenskom kulturnom skupinom, koja pritom predstavlja vrijedan komparativni okvir za interpretaciju lokalnih nalaza. Dodatni pokazatelj tih poveznica jest tipologija keramičkog posuđa s lokaliteta Sv. Križ, koja sugerira da se Prigorje može sagledavati kao rubno područje ove skupine ili barem kao zona intenzivnih kulturnih interakcija.

**Petra Vojaković¹, Luka Gruškovnjak¹, Agni Prijatelj^{1,2},
Branko Mušič^{1,3}, Jaka Burja⁴, Lina Furlan⁵, Helena Grčman²,
Matija Črešnar¹**

1 Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za arheologijo, Center za interdisciplinarne raziskave v arheologiji

2 Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za pedologijo in varstvo okolja

3 Gearh d.o.o.

4 Institut za kovinske materiale in tehnologije

5 Arhej d.o.o.

petra.vojakovic@ff.uni-lj.si, luka.gruskovnjak@ff.uni-lj.si, agni.prijatelj@bf.uni-lj.si, branko.music@ff.uni-lj.si, jaka.burja@imt.si, helena.grcman@bf.uni-lj.si, matija.cresnar@ff.uni-lj.si

Urbana naselja ob reki Ljubljanici v pozni prazgodovini

Ključne riječi: Ljubljanica, vodna pot, urbana naselja, pozna bronasta doba, starejša in mlajša železna doba, Ljubljana, Pungrt, Slovenija

Reke so od nekdaj zelo pomembno vplivale na življenje ljudi, ne le kot naravni vir bogastva, ampak se je po njih odvijal tudi promet, ki je bil mnogo cenejši od cestnega. Ena izmed takšnih je izpričana kot legendarna »argonavska pot«, po kateri naj bi Jazon in njegovi tovariši med drugim potovali tudi preko prostora severozahodnega Balkana.

Plovnost reke Ljubljanice, ki se izliva v Savo, ta pa naprej v Donavo in torej povezuje jugovzhodni Alpski prostor s Črnim morjem, ter lega na najenostavnejšem naravnem koridorju med Balkanskim in Apeninskim polotokom, ki je v širšem smislu tudi del t. i. jantarne poti, je najverjetneje botrovala, da je bila ob koncu 2. tisočletja pr. n. št. ravno na tem »križišču« pota zasnovana mogočna urbana predhodnica rimske kolonije Julie Emone. Na strateški lokaciji na Grajskem hribu naj bi tako stala akropola. Ob njenem južnem vznožju, na z rečnim meandrom dobro naravno zavarovanem območju, je bilo odkrito spodnje mesto, v katerem so kot kaže živeli in ustvarjali rokodelci ter trgovci. Notranja struktura naselbine, nam priča o dobro premišljeni in načrtovani strnjeni poselitvi.

Nekaj stoletij trajajoča poselitev tega območja, s krajšim vmesnim hiatusom, je potekala vse do prihoda rimske vojske na to območje (po letu 35 pr. n. št.).

Le slabih 15 km gorvodno po reki Ljubljanici in naprej po njenem pritoku, reki Ižici se je nad njenim izvirom, na hribu Pungrt, nahajala še ena urbana naselbina. Gradišče je bilo prvič utrjeno v 8./7. st. pr. n. št., v 6. st. pr. n. št. pa je doživelo novo strukturirano zasnovo, ki priča o dobro načrtovani in strnjeni poselitvi. Pravokotno oblikovane stavbe v nizih so bile namenjene tako bivanju kot tudi gospodarskim dejavnostim. »Staroselska« naselbina je vztrajala vse do rimske okupacije prostora oz. je slednjo tudi preživela, saj je življenje na gradišču zamrlo šele v sredini 2. st. n. št. Ostanke vicusa ob vznožju hriba in staroselska imena, prepoznana na več kot 100 rimskodobnih nagrobnikih, ob tem pričajo o prežitkih staroselskih ljudstev vse do 4. st. n. št. Še več, upodobitve na nagrobnikih so razkrile močno rokodelsko dejavnost, ki je po reki Ižici in Ljubljanici, oskrbovala rimsko kolonijo Julio Emono.

Željeznodobna tkanina tokom rijeke Save – primjeri naselja u Sv. Križu, Sisku i Donjoj Dolini

Ključne riječi: tkanina, željezno doba, pršljeni, utezi, Posavina

Proizvodnja tkanine u srednjoeuropskom željeznom dobu bila je u osnovi ujednačena – pređa se izrađivala slobodno-visećim vretenom s pršljenom, a tkanina na okomitom tkalačkom stanu s utezima. Ipak, u pojedinim regijama javljaju se specifičnosti, dok je prostor Hrvatske posebno zanimljiv jer se nalazi na sjecištu jugoistočnoalpske, halštatske, mediteranske i zapadnobalkanske kulturne sfere. Rijeka Sava pritom je imala važnu ulogu komunikacijskog pravca i prijenosa ideja, a tri željeznodobna naselja u Posavini – Sv. Križ, Sisak-Pogorelac i Donja Dolina – pružaju dobar pregled raznolikosti tekstilne proizvodnje.

Najnovija istraživanja naselja Sv. Križ u sjeverozapadnoj Hrvatskoj otkrila su nalaze koji svjedoče o kućnoj proizvodnji tkanine. Uz keramičke pršljene koničnog oblika, ponekad ukrašene, te manje tkalačke utege pronađen je i ukrašeni koštani razdjelnik za niti osnove s pet perforacija. Ovaj jedinstveni predmet povezuje se s tehnikom tkanja na pločice, čestom u istočnom halštatskom krugu i Italiji.

Nešto istočnije, u Sisku prevladavaju bikonični pršljeni mase do 50 g, što upućuje na predenje finijih niti, dok njihovo oblikovanje više podsjeća na primjerke iz Donje Doline. Tkalački utezi uglavnom su lagani do srednje teški, piramidalnog ili trapezoidnog oblika, često jednostavno označeni. Posebno važan nalaz čini skupina utega zatečena in situ u spaljenoj kući, koja potvrđuje postojanje uspravnog tkalačkog stana u kućnom kontekstu.

Donja Dolina, kao i Sisak smještena uz samu obalu rijeke, odlikuje se bogatim korpusom nalaza, s brojnim bikoničnim pršljenima, među kojima se ističu ukrašeni primjerci sa spiralnim i koncentričnim motivima, što upućuje na veze sa zapadnim Balkanom. Kalemi su na ovom lokalitetu posebno brojni, a tkalački utezi su znatno teži, poneki i preko 5 kg, što

sugerira drukčije tehnike napinjanja niti osnove i vjerojatno veće dimenzije stanova.

Sličnosti u zbirkama pokazuju zajedničke tehnološke osnove, no lokalne posebnosti svjedoče o prilagodbi i reinterpetaciji – pitanje je koliko je tekstilna proizvodnja u Posavini rezultat prijenosa, a koliko vlastitog oblikovanja tradicija

Neuhvatljivi lipidi: problemi očuvanosti organskih ostataka u keramici sa Sv. Križa Brdovečkog

Ključne riječi: keramika, analize organskih ostataka, očuvanost lipida, željezno doba, Sv. Križ Brdovečki

Primjena suvremenih analitičkih tehnika na arheološkoj keramici omogućila je identifikaciju organskih ostataka koji često predstavljaju jedini dokaz o korištenju primjerice određenih životinjskih proizvoda, mlijeka i mliječnih proizvoda, ribe i drugih morskih organizama te biljnih ulja i voskova. Takva istraživanja znatno su proširila naše razumijevanje prehrane prapovijesnih zajednica, njihovih stočarskih i poljodjelskih praksi, ritualnih i medicinskih aktivnosti, kao i tehnologija vezanih uz proizvodnju i uporabu keramike.

Lipidi, odnosno masti, ulja, voskovi i smole, najčešće su očuvani organski ostaci u arheološkoj keramici te, zahvaljujući svojoj postojanosti kroz dugo vrijeme i u različitim okolišnim uvjetima, predstavljaju pouzdane biomarkere u arheološkim istraživanjima.

U ovom radu predstavljeni su rezultati analize organskih ostataka (lipida) s keramičkih posuda pronađenih na kasnohalštatskom naselju Sv. Križ Brdovečki u sjeverozapadnoj Hrvatskoj. Ukupno su analizirana 33 uzorka keramike od kojih je 26 prikupljeno iz stambenog (kuća), a 7 iz ritualnog konteksta. Analize su provedene tehnikama plinske kromatografije (GC) na svim uzorcima, te plinske kromatografije – masene spektrometrije (GC-MS) i analize stabilnih izotopa ^{13}C iz palmitinske i stearinske kiseline (GC-C-IRMS) na onima sa značajnom količinom lipida.

Od ukupnog broja analiziranih posuda, samo su dva uzorka pokazala značajnu prisutnost lipida, dok su količine u ostalima bile zanemarive. Ovi rezultati otvaraju novo pitanje vezano uz (ne)očuvanost lipida – jesu li uzroci u čimbenicima poput načina uzorkovanja, primijenjene metodologije i interpretacije, uvjeta iz okoliša ili pak rezultati doista reflektiraju specifičan način uporabe samih posuda

[illegible]

This image shows a blank sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There is a small tab or notch at the top right corner. The paper appears to be a standard notebook or worksheet.

[illegible]

This image shows a blank sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and extend across the width of the page. There is no text or other markings on the paper.

**Ovaj skup u potpunosti je financiran sredstvima Hrvatske zaklade za
znanost kroz Uspostavni istraživački projekt (UIP 2020-02-7127)**

***Transferno područje od Sutle preko srednjeg toka Save tijekom
brončanog i željeznog doba***

TRANS RIVERS

